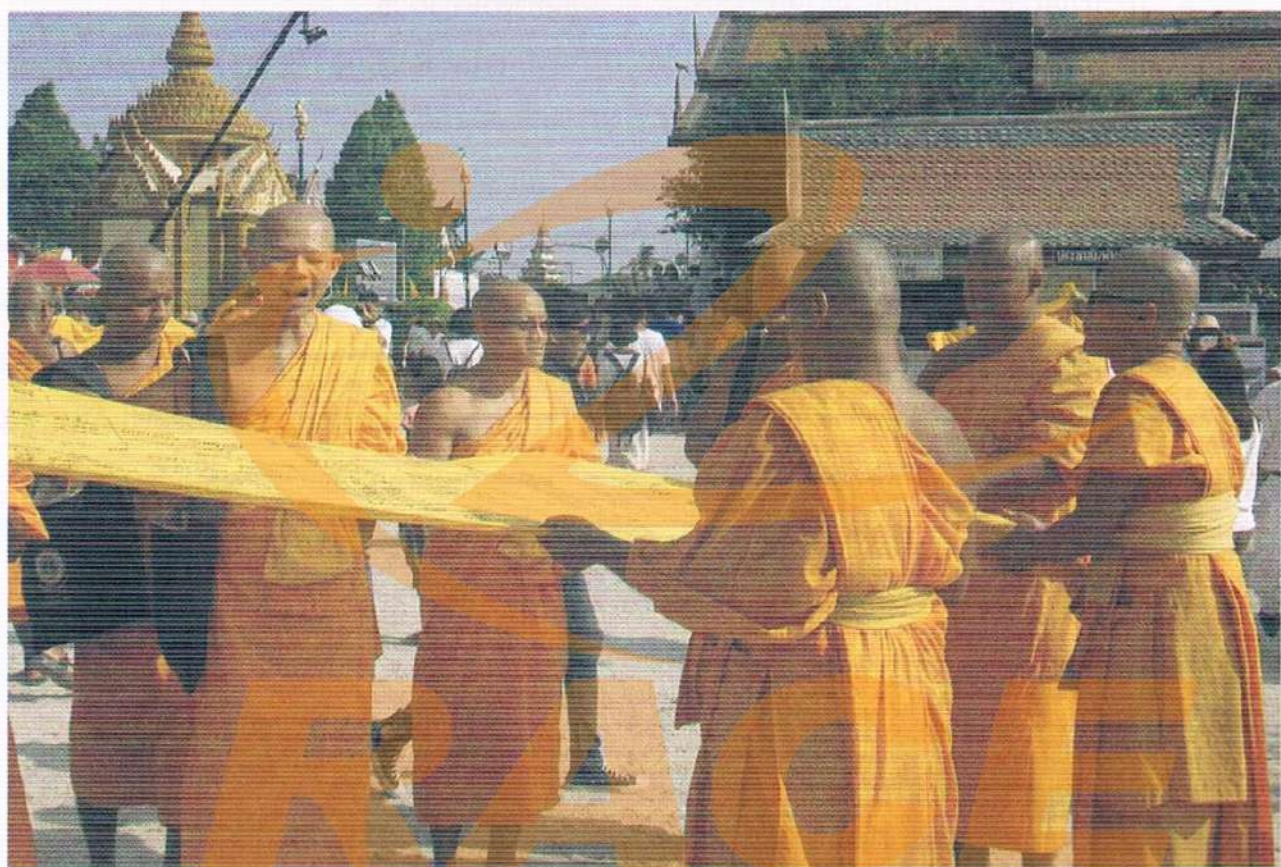

กุศโลบายการทําบุญบำรุงพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช

วิมล คำศรี

ความศรัทธาของชาวนครศรีธรรมราชที่มีต่อพระบรมสารีริกธาตุ อันเป็นตัวแทน พระศาสดานั้น มีอยู่อย่างยิ่งยวดเกินกว่าความเลื่อมใสศรัทธา และความสามัคคีใดจะเทียบเทียมได้ และมีชุมชน นครศรีธรรมราช ได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาเป็นลำดับ ก็เพราะมีพระบรมสารีริกธาตุ เป็นแรงดึงดูดผู้คนให้เข้ามาตั้งบ้านแปงเมือง และเป็นปัจจัยสำคัญที่ยึดเหนี่ยวหล่อหลอมจิตใจของผู้คน ให้เป็นพลังสร้างสรรค์ความเจริญแก่บ้านเมืองนั้นเอง ชาวนครศรีธรรมราชเชื่อมั่นว่ามี พระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่ในองค์พระบรมธาตุ ณ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร เมืองนครศรีธรรมราช จึงได้รับพุทธานุภาพอันยิ่งใหญ่กว่าเมืองใดๆ ในภาคใต้ ด้วยพลังและเชื่อมั่นดังกล่าว ชาวนครศรีธรรมราชจึงเพียรพยายามใช้กุศโลบาย (ภูมิปัญญา) เพื่อการทําบุญบำรุง พระบรมธาตุเจดีย์ ด้วยวิธีที่หลากหลาย

๑. กระบวนการสร้างระบบศรัทธาต่อพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช

“ต้องอาศัยเวลานานและมิยุทธวิธี ๕ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) การถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้เห็นตรงกับภาษาลิ้นใต้เรียกว่า “ให้ตาหนา” เพื่อให้ได้ตาหนาเป็นเบื้องต้น (๒) ใช้ตาหนาใหม่ที่ต้องการปลูกฝังสู่มวลชน แบ่งแยกและขยายพื้นที่หรือสวมยอต “ตาหนา” เก่าที่ชุมชนมีอยู่แล้วด้วย ตาหนา หรือความเชื่อความศรัทธาอันใหม่ (๓) สร้างตำนานประกอบตาหนาใหม่ให้น่าศรัทธายิ่งขึ้น (๔) สร้างชนบประเพณีประกอบ “ตาหนาใหม่” ในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อให้วงศรัทธาและวงปฏิบัติ กว้างขวาง และหนาแน่นยิ่งขึ้น (๕) นำชนบประเพณีอันเนื่องด้วยตานานั้น สอดแทรกเป็นองค์ประกอบของชนบประเพณีและคติอื่นๆ เพื่อตอกย้ำให้เกิดความเคยชิน” ดังแผนภูมิต่อไปนี้

၈၀

จากแผนภูมินี้ เป็นกรณีตัวอย่างขั้นตอนการสร้างระบบความศรัทธาต่อพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชเป็น ดังนี้คือ

๑. มีศรัทธาต่อพระบรมสารีริกธาตุ
๒. สร้างพระบรมธาตุเจดีย์
๓. สร้างตำนานพระบรมธาตุ
๔. สร้างประเพณี เช่น แห่ผ้าขึ้นธาตุ, ประเพณีบูชาพระบรมธาตุ ฯลฯ
๕. เชื่อมโยงพระบรมธาตุเจดีย์ กับปูชนียสถานแห่งอื่นๆ เช่น เจดีย์วัดเขาหลัก อำเภอทุ่งสง

จังหวัดนครศรีธรรมราช

ศาสตราจารย์สุวิงค์ พงศ์ไพบุลย์ ยังได้อธิบายขยายความ เรื่องกระบวนการสร้างระบบความศรัทธาต่อพระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราชไว้ ดังนี้(ศ.สุวิงค์ พงศ์ไพบุลย์, ๒๕๔๔ : หน้า ๗๐ - ๗๓)

อาณาจักรตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราช มีกุศโลบายนำโครงสร้างที่เกี่ยวกับความเชื่อและความศรัทธาต่อ “ศาสนจักร” มาใช้สร้างพลังอำนาจทาง “อาณาจักร” โดยอาศัยพื้นฐาน ความศรัทธาต่อพระพุทธรูปศาสนามาใช้เป็นยุทธศาสตร์ นอกจากส่งเสริมให้ประชาชนใช้ธรรมานุภาพเป็นที่พึ่งแล้ว ยังเน้นพุทธานุภาพโดยใช้ “พระมหาธาตุเจดีย์” เป็นศูนย์กลางศรัทธาให้ชาวภาคใต้ และผู้คนในภูมิภาคใกล้เคียง ผู้กรักร้อยความรู้สึกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะมีสิ่งยึดมั่น เคารพบูชาสูงสุดร่วมกัน คือ “พระมหาธาตุยอดทองคำ” เป็นมิ่งขวัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง จนอาณาจักรตามพรลิงค์ได้สมญาว่า “ศรีธรรมราชมหานคร” พุทธศาสนิกชนต่างศรัทธาว่า ถ้าใครได้กราบไหว้บูชาพระมหาธาตุยอดทองคำนี้แล้ว จะได้านิสงส์สูงขึ้นไปทั้งโชคลาภ เกียรติยศ ทรัพย์สิน เงินทอง ชาติและภพเพียงแต่ได้มีจิตผูกพัน หรืออธิฐาน ยิ่งถ้าใครได้มีโอกาสเดินทางไปเคารพบูชาด้วยตนเอง ใครมีอะไรที่กั้นนำไปบูชาพระมหาธาตุเพื่อทั้งชาตินี้และชาติหน้าจะมีสุขยิ่งๆ ขึ้น จะได้ขึ้นสวรรค์และพบกับยุคราชศรีอารีย์ และเป็นปัจจัยให้ถึงนิพพาน ทุกคนต้องช่วยกันสร้าง ซ่อมแซม ดูแลรักษาพระมหาธาตุไม่ให้ชำรุดทรุดโทรม ต้องบูชาพระมหาธาตุทั้งกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม ต้องรักษาศีลบำเพ็ญธรรมเป็นพุทธบูชา ดังนั้นผู้คนที่อยู่ใกล้และไกล ที่ศรัทธาและบูชาพระมหาธาตุ จึงเท่ากับอยู่ในพุทธเขตและอาณาเขตของ “ศรีธรรมราช” มีศาสนจักรและอาณาจักรเป็นอันเดียวกัน อันนี้คือยุทธวิธีการใช้ความเชื่อเป็นกุศโลบายในการปกครอง โดยการครองใจคนและครองพฤติกรรมด้วยคติอย่างเป็นระบบ เป็นความเชื่อเชิงอุปายจึงเกิดปรากฏการณ์ เช่น ในปี ร.ศ.๑๑๗ (พ.ศ.๒๔๔๑) “พระเทพมุนี (ปาน)... มีคุณวิเศษในการที่ตั้งใจปฏิสังขรณ์พระมหาธาตุ มีความสามารถเป็นอัศจรรย์ เปิดเรียไรต์ลอดทุกหัวเมืองในแหลมมลายูจนเมืองแขกและเมืองสิงคโปร์ ปีนัง ทำการมา ๔ ปี ได้เงิน ๔๐,๐๐๐ บาท ราษฎรที่ไม่มีเงินก็มาทำด้วยกำลังแรง มีคนทำการอยู่เสมอถึงพันเศษ ตั้งแต่รับเลือกไม่ ไชโยบุน ทำการเบ็ดเสร็จ ไม่ได้เสียค่าจ้างเลย มีแต่ได้กินอาหาร ๓ เวลา อาหารนั้นก็ไม่ได้ลงทุนซื้อ คนที่มาทำงานหรือที่มีใจศรัทธาเข้าเรียไรท์หาของส่งตามแต่จะมีอันใด” (พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๙ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๗ ในรวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช, ๒๕๐๕ : ๒๒๑)

เครื่องบูชาพระมหาธาตุ นครศรีธรรมราช บ่งถึงความหลากหลายทางพฤติกรรมและ คติของผู้ที่ศรัทธา จำแนกประเภทจากสิ่งที้นำมาบูชา เช่น ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง และต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ตามคติที่ว่าสิ่งนี้เป็นนิมิต ของความเจริญงอกงามให้เกิดความสดชื่น เบิกบาน พวกเครื่องเงิน เครื่องทองอื่นๆ ของช่างเงินช่างทอง เป็นเสมือน บูชาฝีมือเพื่อให้ศิลปกรรมของตนรุ่งโรจน์ สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ เครื่องเงินจำลอง การร่อนนาขวัญ เรือเงิน ต้นหมาก เงินหมากทอง อันหมายถึงศรัทธาว่าพระมหาธาตุเจดีย์ ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางกสิกรรม ประเภทเครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น ถ้วยโถโอชาม, ตะบันไฟ, เครื่องประดับ, เครื่องเขียน, ตำรา, คัมภีร์ แสดงถึงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ เช่น ผ้าทอ เครื่องถม งานแกะสลัก ส่วนใหญ่เป็นผลงานชิ้นเอกของช่าง เป็นการบูชาฝีมือเพื่อความเป็นสิริมงคล ประเภทสิ่งของที่แปลกมหัศจรรย์ เช่น หินเขี้ยวพญานาค, ไม้เขือผี, ไม้กลายเป็นหิน, อาวุธที่มีประวัติเป็นอัปมงคล สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นสมบัติเฉพาะตน อาจไม่เป็นมงคลหรือให้โทษ ไม่ควรเก็บไว้เป็นสมบัติส่วนตัว (บูชาพระบรมธาตุ, สารานุกรมฯ ๙ : ๔๐๙๑ -๔๐๙๗) คำที่จารึกไว้บน แผ่นทองที่ใช้หุ้มปลียอด พระมหาธาตุบ่งถึงคติความเชื่อ ของผู้บริจาคเป็นลักษณะเดียวกัน เช่น “ขอให้ลำเมรดพระนิพพาน” (จารึกลานทองเลขที่ จ.๒ จารึกเมื่อ พ.ศ.๒๓๗๗) “ขอท้น พระศรีอานเถิด”(จารึกลานทอง เลขที่ จ.๕ จารึกเมื่อ พ.ศ.๒๓๗๗) “นิพพานปัจจโยโหตุ” (จารึกลานทอง เลขที่ จ.๑๑ จารึกเมื่อ พ.ศ.๒๓๗๗) “ถวายพระราชกุศลจางด้ารัสตรัสแก่สยามภวญาณแล” (จารึกลานทอง เลขที่ จ.๒๓ จารึกเมื่อ พ.ศ.๒๒๒๙) “ขอพบพระศรีอาน” (จารึกลานทองเลขที่ จ.๔๕ จารึกเมื่อ พ.ศ.๒๓๗๗) “ขอให้สำเร็จสมบัติสามประการ คือ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ พระนิพพานสมบัติเป็นที่สุด ตามประเพณีพระอริย เจ้าแต่ก่อนนั้นแล” (จารึกทองเลขที่ จ.๕๒ จารึก เมื่อ พ.ศ.๒๓๗๗)

อุบายการทำให้เกิดคติความเชื่อแพร่กระจายจากกลุ่มย่อยสู่มหาชน และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เห็นได้จากการสร้างศรัทธาต่อพระมหาธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ที่กระทำอย่างเป็นระบบ เช่น การสร้างตำนานประกอบ, การสื่อสารผ่านเพลงกล่อมเด็ก, การบำเพ็ญตนเป็นปฏิบัติบูชาของศิลปินพื้นบ้าน, การแต่งตำนาน พบว่ามีหลายสำนวน เช่น ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรองพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ตำนานพระธาตุ เมืองนครศรีธรรมราช ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็ก เช่น

“เมืองคอนเหอ แต่ก่อนเขาเล่ามา พระศรีธรรมโศกราช
มีวาสนา ได้ก่อกมหาธาตุยอดทองคำ ไว้เป็นที่บูชามหาชน ผูกคน
นับถืออุปถัมภ์ ที่ทรุดโทรมซ่อมไว้ไม่ให้ต่ำ เข้าค้ำมีคนบูชา”

ฯลฯ

ตัวอย่างที่เป็นศรัทธา ของเหล่าศิลปินพื้นเมือง คือ พวกเพลงบอก หนังสือลุ่มมโนรา จะกล่าวถึงคำบูชา
พระมหาธาตุในบทไหว้ครู ถ้าเดินทางผ่านจะต้องแสดงเป็นการบูชา และมีบทรำตีบทบูชาพระมหาภาพโดยตรง
ของโนราบางคนนะ เช่น โนราพุ่มเทวา (ขุนอุปถัมภ์นรากร) ที่เรียกว่า “บทชมพระธาตุเป็นต้นเหล่านี้ช่วยตอกย้ำให้
ความเชื่อความศรัทธาแพร่กระจายและฝังลึกในสังคมยิ่งขึ้น”

อุบายการขยายฐานความเชื่อความศรัทธา พระมหาธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชสู่มหาชน วิธีหนึ่งคือ การเชื่อม
โยงกับปูชนียสถาน หรือสถานที่สำคัญที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ให้เป็นประหนึ่งเครือข่ายของความศรัทธาที่มีต่อ
พระมหาธาตุ โดยสร้างเป็นตำนานว่าเหตุที่มีปูชนียสถานหรือสถานที่สำคัญอยู่ ณ ตำบลหมู่บ้านนั้น เพราะใน
การก่อสร้างพระมหาธาตุมีบรรดาชาวเมืองอื่นศรัทธาที่จะมาร่วมสร้างด้วย แต่เกิดปัญหาเดินทางมาไม่ทัน ครั้นมาถึง
จุดนั้นทราบข่าวว่าพระมหาธาตุสร้างเสร็จเสียก่อน จึงนำสิ่งของเงินทองสร้างปูชนียสถานขึ้น ณ ที่นั้นแทน
หรือบางรายเสียใจที่นำสิ่งของเงินทองมาไม่ทันการ จึงฝังทรัพย์สินที่นำมาไว้ ณ ที่นั้น เช่น เจดีย์วัดเขาหลัก
อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือหาดแก้วแสน ที่อำเภอเมืองสงขลา ที่ใช้ชื่อเช่นนั้น เพราะผู้นำเงินทอง
ประเมินค่าได้แก้วแสนทั้ง (หรือบางส่วนว่าด้วยมาตราอื่น) เพื่อร่วมสร้างพระมหาธาตุ ครั้นรู้ว่าสร้างเสร็จเสียก่อน
จึงฝังทรัพย์สินไว้ ณ ที่นั้น สถานที่ในภาคใต้ที่มีตำนานเป็นทำนองนี้เพื่อเสริมย้ำความศรัทธาต่อพระมหาธาตุเจดีย์
หลายประเพณี เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ, ประเพณีตักบาตรรูปเทียนอันเป็นประเพณีที่เก่าแก่ ควบคู่กับวัดพระมหาธาตุ
วรมหาวิหาร, ประเพณีสวดด้าน (คือการอ่านหนังสือเป็นทำนองสวด มีการสวดเฉพาะในวิหารคด หรือพระระเบียง
รอบพระมหาธาตุเจดีย์ทั้ง ๔ ด้าน ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปั้นที่เรียกว่า “พระด้าน”) หรือที่เรียกกันว่า
สวดหนังสือที่พระด้านทุกๆ วันพระ ๘ ค่ำ แรม ๑๕ ค่ำ (วิเชียร ณ นครและคณะ, ๒๕๒๑ : ๑๘๔, ๑๙๖, ๒๑๘)
เป็นอุบายการเชื่อมโยงศรัทธา ที่มีต่อพระมหาธาตุเจดีย์กับการอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่น และการอบรมสั่งสอน
พระธรรมแก่อุบาสก อุบาสิกา

ความเข้มแข็งทางอาณาจักรของนครศรีธรรมราช ซึ่งมีศาสนจักรจรโลงค่อยถอยลง หลังจากมีโจรสลัด
กลุ่มอุซงสะตะนะ บุกทำลายวัดวาอาราม ภูมิจังหวัดปกครองของนครศรีธรรมราช จนข้าพระ โยม สงฆ์ ต้องแตก
หลบหนีขึ้นเขิน ทางอยุธยาจึงต้องพระราชทานที่กัลปนาถึง ๖ ครั้ง โดยเฉพาะการพระราชทานที่กัลปนา พระราชทาน
ถวายต่อพระครูเทพราชเมหาศีร์ษปมาจารย์ราชประชา หัวเมืองพะโคะ คณะลังกาชาติ เมื่อ พ.ศ.๒๑๕๔, พระราชทาน
ถวายสมเด็จพระราชบุณิ (หลวงพ่อหวดเหยียบน้ำทะเลจืด) คณะลังกาชาติ หัวเมืองพะโคะ พ.ศ.๒๑๗๑ และพระราชทาน
ถวายต่อวัดเขียนบางแก้ว คณะป่าแก้ว ผังตะวันตกเมื่อ พ.ศ.๒๒๔๒ ทำให้สามารถถ่ายโอนศรัทธา ที่มีต่อ
นครศรีธรรมราชไปสู่อยุธยาโดยปริยาย ทั้งอำนาจด้านศาสนจักร และด้านอาณาจักร โดยเฉพาะส่วนอยุธยาสำแดง
ให้เห็นว่า สามารถพิทักษ์รักษาอุปถัมภ์ศาสนาในภาคใต้ ได้เหนือกว่านครศรีธรรมราช และยังให้สิทธิแก่วัด

และข้าพระในเขตภูมิทานหลายประการ เช่น ห้ามเจ้าเมืองบังคับกิจกรรมความ ทั้งแห่งอาญาอันเกิดในพื้นที่ภูมิทาน เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันพระครูเจ้าคณะมีหน้าที่พิเศษ เช่น “แม้มีงานพระราชสงครามไฉ้ จึงให้พระครูเทพราชเมธีปรมาจารย์ประชา หัวเมืองพะโคคณะลังกาชาติ เอาผู้มีชื่อนั้นเข้ามาป้องกันพระราชสีมา” (สมเด็จพะเอกาทศรถ) และ“ให้พระครูเจ้าคณะวานเอาข้าพระ ให้ขุนเพชรพยาบาลและขุนหมื่นกรมวัดคุมไป ช่วยสู้รบเพื่อป้องกันศาสนา และขัดทสึมาอย่าให้เป็นอันตราย” (สมัยพระเพทราชา)

ความพยายามจะตัดทอนศรัทธา ที่ศาสนิกชนพึงมีต่อนครศรีธรรมราช จะเห็นได้จากการที่ให้ลดฐานเจดีย์ที่ชาวภาคใต้ทั่วไป เรียกว่า “พระบรมมหาธาตุเจดีย์” ลงเหลือเป็น “พระมหาเจดีย์”

จากผลงานวิจัยของศาสตราจารย์สุวิงศ์ พงศ์ไพบุลย์ ดังกล่าวข้างต้นให้อนุสติอันทรงคุณค่าว่า ความศรัทธาสามารถถ่ายโอนกันได้ ในขณะเดียวกันความศรัทธาก็ถูกทำลายได้ ด้วยเหตุปัจจัยทั้งภายนอกและภายใน ยามใดที่พลังศรัทธาเข้มข้นอย่างมั่นคง ยามนั้นชุมชนจะได้รับอานิสงส์นานาประการ ทั้งด้านอาณาจักรและศาสนจักร ในทางกลับกันยามใดที่พลังศรัทธาเสื่อมถอย ยามนั้นความอ่อนด้อยจะเกิดขึ้นแก่ชุมชนในทุกด้าน ทั้งด้านอาณาจักรและศาสนจักรเฉกเช่นเดียวกัน

๓. กุศโลบายการทํานุบำรุงพระบรมธาตุของชาวนครศรีธรรมราช กรณีศึกษาการสร้างตำนาน ประเพณี และวรรณกรรม

การสร้างตำนาน ประเพณี และวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างศรัทธา ต่อพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง ในการทํานุบำรุงพระบรมธาตุของชาวนครศรีธรรมราช

จากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตำนานประเพณี และวรรณกรรมในท้องถิ่นนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียง พบว่าผลงานการสร้างสรรคเหล่านี้มีส่วนสำคัญในกระบวนการสร้าง และหล่อถ่ายความเชื่อ และความศรัทธาต่อพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ในรูปลักษณะต่างๆ นับเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตราบจนกาลปัจจุบัน กล่าวคือ

๓.๑ การสร้างตำนาน

ตำนานประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช เป็นหลักฐานประกอบการเข้าใจ ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น มากกว่าเป็นเพียงภาพของเหตุการณ์ ที่มีการเรียงลำดับเวลาอย่างในพงศาวดาร แต่ให้ภาพสังคม ในท้องถิ่นช่วยสร้างความสมบูรณ์ให้ประวัติศาสตร์ภูมิภาคส่วนนี้ยิ่งขึ้น ตำนานประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช ฉบับสำคัญๆ เช่น ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช จดหมายเหตุตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และพระนิพนพานโสทร เป็นต้น

ตำนานประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช บางฉบับเขียนเป็นร้อยแก้ว บางฉบับเขียน เป็นร้อยกรอง แต่มีสาระสำคัญในทำนองเดียวกัน คือ นครศรีธรรมราชเป็นศูนย์รวมอำนาจทางการเมืองของคนภาคใต้ ในฐานะที่เป็นแหล่งที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ เผยแผ่ธรรมนิยมประเพณีเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในขณะเดียวกันนครศรีธรรมราช ก็เป็นแหล่งอดีตและปัจจุบัน ในเวลานั้นเข้ามาสัมพันธ์กันโดยผ่านการยอมรับในบทบาทของศรีธรรมมาโคกราช ซึ่งมีบุคคลมีตัวตนจริง และเป็นวีรบุรุษทางวัฒนธรรมในตำนาน สืบต่อมาในจารึกบอกเล่าอีกด้วย (ธิดา สารยา “ประวัติศาสตร์เมืองนครจากตำนานประวัติศาสตร์” ในสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ๒๕๒๘ : หน้า ๒๘๗, ๒๘๙)

อย่างไรก็ดีเพื่อให้เห็นความหลากหลาย ของตำนานประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราชฉบับต่างๆ จึงขอยกตัวอย่างข้อความบางตอนในตำนานแต่ละฉบับมานำเสนอไว้แต่พอสังเขปดังนี้

“ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นตัวอย่างอันดีแสดงให้เห็นการกำหนดยุคสมัย โดยใช้บุคคลทางวัฒนธรรมเป็นจุดเด่น ตำนานเริ่มด้วยสมัยอดีตกาลอันไกลโพ้น พระยาศรีธรรมโคกราช เกลี้ยกล่อมผู้คนสร้างเมือง ณ หาดทรายแก้ว กรุงที่มีผู้ประดิษฐานทันตธาตุไว้ ขณะเดียวกันก็มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นคือ ได้พระสิทธิศักดิ์มาจากลังกาเอกสารบันทึกลงไว้ว่า

“...คักราชได้ ๑๐๙๘ พระยาศรีธรรมโคกราชก็สร้างการลง ณ หาดทรายแก้ว ขเลรอบ เป็นเมืองนครศรีธรรมราชมหานคร แล้วสั่งให้ทำอีกทำปูนก่อพระธาตุครั้งนั้น และยังมีพระสิทธิศักดิ์ส่งขเลมาแต่เมืองลังกา มายังเกาะปีนัง แลพันมาถึงหาดทรายแก้วที่จะก่อพระมหาธาตุนั้น” ข้อความเหล่านี้ แม้ไม่ได้ให้ข้อความจริงที่สัมพันธ์กับเวลาและสถานที่ กล่าวคือตามการแบ่งยุคสมัยในปัจจุบัน เราบอกไม่ได้ว่าเมืองนครถูกสร้างขึ้นเมื่อใด ใครสถาปนาพระบรมธาตุแต่ข้อความนี้ก็สื่อความหมายว่าสังคมนั้น ให้ความสำคัญผู้นำทางวัฒนธรรมเป็นทั้งผู้สร้าง สถาปนาพระบรมธาตุอันเป็นของคู่บ้านคู่เมือง และมีบารมีส่งเสริมโดยพระสิทธิศักดิ์ไว้ในครอบครอง

ต่อมามีเรื่องเชื่อกันว่าสำคัญต่อประวัติความเป็นมา ของเมืองนครเกิดขึ้นคือ การสร้างกำแพงเมือง ซึ่งผู้สร้างก็คือท้าวศรีธรรมโคกราช จากข้อความเห็นได้ว่าผู้เล่ามิได้หมายถึงท้าวศรีธรรมโคกราชคนก่อน “ยังมีพระยาองค์หนึ่ง ชื่อท้าวศรีธรรมโคกราช เป็นเจ้าเมืองอินทปัตตบุรีย์ น้องชายชื่อท้าวจันทน ๑ ชื่อท้าวพงศ์สุระ ๑ พาญาติวงศ์ไพร่พลช้างม้าหนีใช้หา...เกณฑ์ค่ายลงมัน แล้วเกณฑ์นาทำไร่ แลเกณฑ์อาชีรูปน ก่อกำแพงเมืองรอบแล้ว ก่อพระบรมธาตุขึ้นตามพระยาศรีธรรมโคกราชทำไว้แต่ก่อน” หลังจากนั้นเมืองนครก็เสื่อมโทรม เกิดไข้ห่าซ้ำเติม ผู้ต่นอพยพโยกย้ายไป

ในที่สุดทางเพชรบุรีและกรุงศรีอยุธยาขยายตัวลงมา มีการส่งคนมาปกครองได้ตำแหน่งเป็นศรีมหาราชากะเกณฑ์ผู้คนมาตั้งหลักแหล่ง พื้นฟูบ้านเมืองขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยินยอมให้ข้าพระโสมงสนั้นเป็นอิสระจากหลวง ขึ้นอยู่กับวัด ผู้คนมาตั้งหลักแหล่งกันมากขึ้น มีการฉลองพระบรมธาตุที่เคารพสักการะ แต่เมืองนครศรีธรรมราชก็ยังมีได้มีฐานะ เป็นเมืองศูนย์กลางเหมือนแต่ก่อน.... “ตั้งแต่นั้นมาเมืองนครศรีธรรมราช ก็อันตรายเป็นช้านานหาผู้กินเมืองมิได้”

สิ่งซึ่งเป็นเครื่องเชื่อมโยงกลุ่มคนเข้าด้วยกันคือ พระบรมธาตุซึ่งทางกรุงศรีอยุธยา ก็ได้ทำพิธีซ่อมแซมเป็นการใหญ่ และต่อเติมกำแพงเมือง โดยให้บรรดาเจ้าเมืองท้องถิ่นแถบทางใต้ร่วมมือกัน พร้อมทั้งกลับนาที่ดินให้พระบรมธาตุ จนกระทั่งพระศรีมหาราชสิ้นและโปรดตั้งคนใหม่มา

“อยู่มาพระศรีมหาราชถึงแก่กรรม...โปรดให้ข้าหลวงออกมา เป็นศรีมหาราชแห่งพระธรรมศาลาธรรมระเบียงล้อมพระมหาธาตุ...” เรื่องราวตั้งแต่นี้เป็นการเรียงลำดับคักราช ซึ่งไม่เน้นความสำคัญให้ตัวบุคคลเป็นเครื่องแบ่งเวลาอีกต่อไป นับเป็นความพยายามที่จะจัดตำนานปรัมปราเหล่านั้น ในกรอบของความจริงทางประวัติศาสตร์ ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชจึงจบท้ายว่า“คักราช ๒๑๙๗ ปีมีพระบรมพุทธโปรดให้พระยาบริหารพลราชเจ้าเมืองตะนาวศรีมหานครมาเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช เดชไชยอภัยพิธิกรมพาหุเจ้าพระยานครศรีธรรมราช” (กิตา สารยา, ๒๕๒๘ : หน้า ๒๙๓ - ๒๙๔)

ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวว่า “ปีมะเมียก็เกิดไฉยมบนหนึ่งพวกพลครุณายักษ์จกกินคนตายวินาศ... จึงพญาทั้ง ๔ บาดูทั้ง ๔ นั้น ให้แต่งสภและเรือลงพากันหนีมาเงินหาดทรายแก้ว ทะเลรอบตั้งอยู่...มาพบหาดใหญ่ กว้างริตามริมทะเลที่ๆ รอบแล...สิ่งบาดูทั้ง ๔ ก็ให้แต่สภแล้วก็รับมหาพุทธคำเพียรก็เล่าสนทนาให้พญาฟังแล้วๆ ก็ว่าแต่บาดูทั้ง ๔ คนว่า ให้จัดคนในช่องห้วยช่องเขานั้นแล พญาศรีธรรมโคกราช แลพญาพงศาภักษัตริย์ แลบาดูและคนทั้งนั้นก็ปรึกษากันจะตั้งเมืองแห่งหาดชายทะเลรอบโพ้น...จึงเกิดไฉยมบนแก่คนทั้งหลายใหญ่หน่อยตายสิ้นเป็นอันมาก จึงพญาศรีธรรมโคกราช...ไปตั้ง ณ หาดชายทะเลรอบนั้น”

อาจกล่าวได้ว่าความหลากหลายทั้งในด้านผู้คน วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ ความเป็นอยู่ และอาชีพ แต่เดิม เป็นตัวเงื่อนไขที่กำหนดความจำเป็น (อาจสำหรับผู้ปกครองด้วย) ในอันที่จะสร้างเอกภาพทางวัฒนธรรม โดยผ่านการเคารพเชื่อถือพระบรมธาตุ ซึ่งได้รับการสถาปนาขึ้นที่เมืองนคร ด้วยความร่วมมือร่วมใจของบรรดาบ้านเมืองต่างๆ โดยมีนครศรีธรรมราชเป็นเมืองศูนย์กลาง กระทั่งผู้คนมาช่วยกิจกรรมนี้ ข้อความในเอกสารหลายตอนบ่งเช่นนั้น

“จึงพญาศรีธรรมโคกราช ตรีกกันแล้ว ก็ให้สร้างเมืองขึ้น ๑๒ นักษัตริ...”

“...พญาศรีธรรมโคกราชเร่งคนทั้งหลายให้ทำพระมหาธาตุลงรักปิดทองสำเร็จแล้ว กระเกณฑ์ให้หัวเมือง ๑๒ นักษัตริทำพระห้อง...”

“...ครั้นแต่งให้คนสร้างบ้านทำนาแล้ว พญาก็ให้ทำพระมหาธาตุ ไปคนเมืองญวน เมืองปักษ์ เมืองกทลันตัน เมืองพุม เมืองอแจ เมืองจนะเรพา เมืองสาย เมืองตานี เมืองละกู เมืองไชร เมืองตรัง เมืองไชยา เมืองสะกุเลา เมืองชุมพร เมืองบางสะพาน ให้ช่วยทำพระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราชแล้วเสร็จ...”

ความพยายามที่จะยืนยันสถานะอันเป็นศูนย์กลางของเมือง ในฐานะที่เมืองนครเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ นั้นมีอยู่ใน “ตำนานประวัติศาสตร์เมืองนคร” ทั้งนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม ที่มีนัยทางการเมือง แอบแฝงอยู่ด้วยข้อความตอนหรือว่า

“ให้บอกออก-เมืองน้อยใหญ่ให้เข้ามา เทศกาลเมื่อเดือนห้า ตักน้ำมารดทั่วไท

ย่อมเป็นพระเวณี มีตั้งมาแต่ไร ถ้าว่ามีมาไซ้ ให้ออกไปเอาตัวมา ผู้ใดใครแข็งขัด ลั่งให้ตัดเกล้าเกษา เกรงกลัวพระอาชญา จงเอามาทุกธานี

กลันตัวเมืองสง่า เมืองเทพาเมืองตานี หนองจิก กระหมากนีสั่งพระดีแต่ก่อน

เมืองตรังเมืองท่าทอง มาเมืองนองทั้งไชยา พัทลุง ถลางมา ฟิงบุญญาท้าวสืบไป

ด้วยบุญท้าวสันทัด เป็นกษัตริย์มาแต่ไร ระเบิดเสียงลือไป ถึงท้าวไท

พระยาวอทองท้าวครองทนต์บุรี ลีพลมีมากกายกอง ผูกชนะนั่งท้าวทั้งผอง มีเงินทองล้ำโลกา

นครศรีธรรมราช ท้าวโคกราชอยู่รักษา ตั้งธาตุพระศาสดา ไม่เข้ามาหาเราโย”

นัยทางการเมืองซึ่งสะท้อนผ่านการรวมตัวของการรวมตัวเมือง โดยอาศัยพระบรมธาตุเป็นศูนย์กลาง จนกลายเป็นความเชื่อส่งต่อกันมา ยังปรากฏหลักฐานที่ดวงตราประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งทำเป็นรูปพระบรมธาตุ เปล่งรัศมีล้อมรอบด้วย ๑๒ นักษัตริ มีคำอธิบายไว้ว่า “..หมายถึงแคว้นศิริธรรมนครโบราณ ซึ่งมีเมืองขึ้น ๑๒ แห่ง แต่ละแห่งใช้การ ๑๒ ราศีประจำเมือง...” (ธิดาสาระยา, ๒๕๒๘ : หน้า ๒๙๕ - ๒๙๗)

จดหมายเหตุตำนานเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับวัดเวียงสระและฉบับบ้านทุ่งตึก อ้างว่าพระเจ้าศรีธรรมโคกราชเป็นพราหมณ์ชาวอินเดีย ลงเรือสำนามีสกลาม มาตั้งบ้านเมืองที่บ้านทุ่งตึก ตั้งตนเป็นพระเจ้าศรีธรรมโคกราช

พวกอิสลามตามตีพระองค์ต้องทิ้งเมืองหนีไปตามลำน้ำตะกั่วป่า ข้ามเขาสก เลียบแม่น้ำพุมดวงไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่พุนพิน คลองท่อม เวียงสระตามลำดับจนถึงหาดทรายชลรอบ พระองค์ต้องทำพิธีปลุกเสกเงินตรา นะโม ตามตำรับไสยเวทย์ หว่านรอบเมืองเพื่อป้องกันโรคห่าแล้วจึงสร้างพระบรมธาตุ ตัวอย่างนี้ก็เช่นเดียวกันแสดงให้เห็นความพยายามของผู้เขียน ที่จะสร้างเอกภาพทางวัฒนธรรม โดยอาศัยสัญลักษณ์คือพระบรมธาตุ และผ่านธรรมเนียมปฏิบัติ ซึ่งสัมพันธ์กับวิบุรุษทางวัฒนธรรม หล่อหลอมความเชื่อทางพุทธและพราหมณ์อยู่ในพิธีกรรมนั้น(ธิดา สารยา, ๒๕๒๘ : หน้า ๒๙๘)

(โปรดอ่านต่อ ฉบับเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๙)

๕

บางครั้งท้อ... จนอยากจะยอมแพ้
 บางครั้งแค้น... จนอยากจะหนีหาย
 บางครั้งเจ็บ... จนอยากจะตาย
 แต่... ลืบท้าย... เราต้องอยู่
 ได้ด้วยตัวเอง